

ВИРАЗНЕ ЧИТАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПОКАЗНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ (ПРОФЕСІЙНО-ОСВІТНІЙ ВИМІР)

**Ольга Табака¹, Наталія Вінарчук², Марія–Тереза Шоловій³,
Юлія Денисяк⁴**

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, UA–79005*

¹olha.tabaka@lnu.edu.ua;

²nataliia.vinarchuk@lnu.edu.ua;

³mariya-tereza.sholoviy@lnu.edu.ua;

⁴yuliia.denysiak@lnu.edu.ua

Теоретично обґрунтовано значущість виразного читання художніх творів дітям дошкільного віку як інтегрального показника педагогічної майстерності вихователя. На основі аналізу праць класиків педагогіки (К. Ушинського, С. Русової, В. Сухомлинського) та сучасних науковців (Н. Гавриш, І. Кондратець, Н. Сиротич, О. Карпенко та ін.) доведено, що виразне читання є ефективним засобом розвитку мовлення, формування естетичних і моральних почуттів дітей, а також показником педагогічної техніки вихователя. Проаналізовано новітні підходи до визначення сутності понять “педагогічна майстерність” та “виразне читання”. З’ясовано, що майстерність вихователя є синтезом професійних знань, умінь, навичок, культури спілкування та особистісних якостей, спрямованих на ефективну організацію освітнього простору в закладі дошкільної освіти. Виразне читання розглянуто не лише як технічну навичку, а й як показник педагогічної майстерності, що відображає рівень професійної компетентності, емоційно-ціннісної сфери особистості та комунікативних умінь вихователя.

Актуальність теми зумовлена модернізацією дошкільної освіти, оновленням змісту професійної підготовки фахівців і підвищенням вимог до якості художньо-мовленнєвої діяльності в освітньому процесі. Реалії сьогодення все більше потребують педагогів, які майстерно володіють словом – головним інструментом впливу на дітей дошкільного віку. Метою дослідження є теоретичний аналіз проблеми формування умінь виразного читання художніх творів у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та визначення ролі цього вміння як показника педагогічної майстерності. У практичному вимірі уточнення теоретичних положень відкриває можливість удосконалення змісту професійної підготовки у закладах вищої освіти, зокрема змісту навчальних дисциплін, спрямованих на формування мовленнєвої та інтонаційної культури студентів.

Завдяки проведеному аналізу уточнено зміст поняття «виразне читання» в контексті професійної підготовки педагогів, визначено його значення у розвитку

мовленнєвої, емоційної та культурно-комунікативної компетентності вихователя. Обґрунтовано, що формування вмінь виразного читання сприяє формуванню творчої самобутності педагога, розвитку емпатійності, удосконаленню звукової культури мовлення та підвищенню якості його взаємодії з дітьми дошкільного віку. Визначено, що розвиток умінь виразного читання у майбутніх педагогів є основним чинником підвищення якості освітньої діяльності та професійного зростання вихователя.

Ключові слова: виразне читання, педагогічна майстерність, професійна компетентність, дошкільна освіта, художня література, емоційна культура, інтонаційна виразність.

Постановка проблеми. В умовах модернізації дошкільної освіти в Україні, спрямованої на реалізацію завдань Державного стандарту, особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня професійної компетентності та педагогічної майстерності вихователя. Одним із головних завдань закладу дошкільної освіти є мовленнєвий та емоційно-ціннісний розвиток дитини, ефективним засобом якого є художня література.

Процес ознайомлення дошкільників із літературними творами нерозривно пов'язаний з умінням вихователя донести до дитячої свідомості зміст, емоційну насиченість та розвивально-виховну цінність тексту. В цьому контексті виразне читання стає не просто елементом освітньої діяльності, а й яскравим показником педагогічної майстерності фахівця.

Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів має бути спрямована на формування не лише теоретичних знань із дитячої літератури, а й практичних умінь виразно відтворювати художній текст, володіти мовними, просодичними та невербальними засобами впливу на маленьких слухачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки та педагогічної майстерності вихователя закладу дошкільної освіти є предметом дослідження багатьох науковців як минулого, так і сучасності. В історичному контексті класики педагогіки (К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський) уже виголошували ідеї про те, що слово педагога має бути не тільки змістовним, а й емоційно виразним.

Сьогодні теоретичні основи педагогічної майстерності розкрито в працях Л. Загородньої, С. Тітаренко, Т. Куліш та ін. Аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників та методики ознайомлення з художньою літературою ґрунтовно висвітлено у дослідженнях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Безсонової, І. Кондратець, І. Кіндрат, А. Гончаренко та ін.

Мета статті – визначити сутність і значення виразного читання художніх творів як показника педагогічної майстерності вихователя, проаналізувати теоретичні засади формування цього вміння в системі професійної підготовки майбутніх вихователів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У класичній педагогічній думці вже закладено підґрунтя для розуміння виразного мовлення як складової педагогічної майстерності. Так, К. Ушинський у праці “Рідне слово” акцентував,

що з раннього віку дитину потрібно вводити у світ рідної мови як носія духовності, і що слово має бути живим, емоційно насиченим, адже мова “одухотворяє народ, всю його історію духовного життя” [12].

Сухомлинський В. вважав, що педагог повинен насамперед бути закоханим у слово, нести його “в люди, як добро, як знамення” [11]. Автор наголошує, що читання має бути не просто технічною дією, а духовною, емоційною практикою, що формує характер і внутрішній світ дитини.

Русова С. зазначає, що “оповідач і аудиторія мають ніби злитися в одному переживанні, обличчя оповідача має виявляти певний настрій...”, знайомство дітей із художнім словом формує їх естетичний смак і мовленнєву культуру [8].

Сучасні дослідження українських науковців, як-от Н. Гавриш, О. Безсонова, І. Кондратець, І. Кіндрат, А. Гончаренко, підтверджують засадничі підходи, визначаючи виразне читання як засіб розвитку мовлення, уваги, творчих здібностей дітей, а також як механізм формування емоційно-ціннісного ставлення до художніх творів. Зокрема, А. Гончаренко зазначає, що художнє літературне слово збагачує життєвий досвід дитини, її внутрішній світ та формує позитивний образ іншого та самої себе [3, с. 10].

У контексті підготовки майбутніх вихователів дослідники наголошують на важливості інтонаційної культури, умінні передавати через слово емоційний настрій, головні ідеї та смисли твору. Т. Степанова вважає, що оволодіння професійно-мовленнєвою культурою є чинником успішності майбутніх вихователів у професійно-мовленнєвій діяльності в дошкільному навчальному закладі [10]. Н. Сиротич підкреслює беззаперечну значимість впливу живого літературного слова на душі дітей. Авторка стверджує, що кожен вихователь закладу дошкільної освіти зобов’язаний працювати над удосконаленням власної майстерності у виразному читанні, дбати про те, щоб малюки “жадібно вбирали в себе все почуте” [9, с. 26]. Таким чином, виразне читання є показником професійної компетентності педагога, демонструючи його педагогічну майстерність.

Володіння виразним читанням допомагає вихователю не лише формувати у дітей інтерес до книги, а й реалізувати освітньо-виховні цілі, плекати високо-духовну особистість. Педагог, який вміє передавати зміст твору за допомогою інтонації, ритму, пауз і художніх засобів, здатний утримувати увагу дітей, викликати у них емоційний відгук, виховувати любов до мистецтва слова. О. Карпенко розглядає мовлення вихователя як низку дій, спрямованих на те, щоб донести певну інформацію, переконати у правильності дій тощо [5].

Виразне читання можна вважати не лише методичним, а й педагогічним інструментом, що безпосередньо впливає на формування базових якостей особистості дошкільників і є важливим показником професійної майстерності вихователя.

Педагогічна майстерність є комплексною характеристикою, що виходить за межі простої суми знань і навичок. Це показник високого рівня професійної

компетентності педагога, що проявляється у творчому підході до вирішення освітніх завдань, умінні ефективно взаємодіяти з дітьми, батьками та колегами, а також у постійному самовдосконаленні [4].

Структурними компонентами майстерності є гуманістична спрямованість особистості, професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка. Саме в останньому компоненті – педагогічній техніці – вміння виразно читати посідає одне з головних місць.

Виразне читання – це мистецтво звукової інтерпретації літературного твору, метою якого є відтворення в уяві слухачів картин, образів та емоцій, закладених автором. Воно базується на глибокому розумінні ідейно-художнього змісту тексту і вимагає від читця володіння комплексом засобів емоційної та логічної виразності: інтонацією, темпом, паузами, логічними наголосами, тембром голосу.

Підготовка до виразного читання потребує від педагога глибокого аналізу тексту: визначення головної думки, характеристики персонажів, розуміння підтексту. Це демонструє його професійну підготовку та здатність до критичного мислення. Вихователь-майстер не просто читає текст, він його «проживає», розуміючи мотивацію героїв та авторський задум [1].

Здатність передати емоції образів, створити відповідну атмосферу свідчить про розвинений емоційний інтелект та емпатію педагога. Бездоганна дикція, правильне мовленнєве дихання, володіння широким діапазоном голосу – усе це елементи педагогічної техніки. Нечітке або монотонне мовлення не лише знижує ефективність сприйняття твору, а й може свідчити про загальний низький рівень професійної культури вихователя [9].

Виразне читання є актом комунікації. Педагог-майстер у процесі читання постійно підтримує зоровий та емоційний контакт з аудиторією, реагує на їхні емоції, використовує міміку та жести. Він перетворює читання на спільне творче дійство, залучаючи дітей до діалогу, спонукаючи їх до роздумів та власних інтерпретацій [6].

Отже, вміння вихователя виразно читати є інтегративним показником його педагогічної майстерності. У професійно-освітньому вимірі це зумовлює необхідність для закладів вищої освіти, що готують фахівців дошкільної освіти, унеможливити розрив між теоретичним усвідомленням важливості виразного читання та практичним формуванням відповідних умінь і навичок.

У практиці підготовки майбутніх вихователів (наприклад, на факультеті педагогічної освіти ЛНУ ім. Івана Франка) важливими складниками формування професійної компетентності є дисципліни “Дитяча література з методикою виразного читання”, “Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у ЗДО”, у межах яких студенти навчаються не лише аналізувати текст, а й відтворювати його засобами інтонаційної виразності.

Відтак виразне читання стає критерієм сформованості педагогічної майстерності, адже поєднує професійні, емоційні та комунікативні якості

вихователя. Удосконалення підготовки майбутніх вихователів має відбуватися шляхом посилення практичної спрямованості відповідних навчальних дисциплін та впровадження інтерактивних форм навчання.

Висновки. Виразне читання є важливим показником професійної майстерності вихователя, адже поєднує знання, емоції та педагогічну дію. Через інтонаційне, образне слово педагог формує у дітей емоційно-ціннісне ставлення до світу, розвиває мовлення, моральні й естетичні почуття.

У професійно-освітньому вимірі воно є обов'язковим компонентом підготовки майбутніх вихователів, сприяючи розвитку мовленнєвої культури, емоційної виразності та педагогічного такту. Виразне читання стає інтегральною складовою професійної компетентності вихователя і важливим чинником всебічного розвитку дитини.

Отже, уміння виразно читати для майбутнього педагога є не просто методичною навичкою, а засобом професійного зростання, що формує педагогічну майстерність, емоційну культуру, комунікативність і здатність до творчого самовираження.

1. *Аніщук А.* Культура мовлення та виразне читання : навч.-метод. посібник. Ніжин, 2012. 134 с.

2. *Гавриш Н., Табака О., Безсонова О.* До проблеми ознайомлення дітей раннього віку з літературними та фольклорними творами. Перспективи та інновації науки. 2025. № 8(54). С. 262–274.

3. *Гончаренко А.* Від душі до душі : навч.-метод. посібник. Київ, 2015. 176 с.

4. *Загородня Л. П., Титаренко С. А.* Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посібник. Суми, 2010. 319 с.

5. *Карпенко О.* Методика роботи з дитячою книжкою та виразне читання : метод. матеріали до семінар. занять та самост. роботи. Дрогобич, 2023. 88 с.

6. *Кіндрат І. Р.* Формування у дошкільників основ світобачення в умовах інтегрованого освітнього процесу. Науковий вісник Донбасу. 2012. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_2.

7. *Кондратець І. В.* Світ літературних творів для дошкільників. Філософські години: читання з продовженням і рефлексуванням : навч.-метод. посібник. Львів, 2025. 160 с.

8. *Русова С. Ф.* Теорія і практика дошкільного виховання. Львів, Краків, Париж, 1993. 125 с.

9. *Сиротич Н.* Формуємо навички виразного читання різножанрових дитячих творів: система тренінгів для вихователів. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 2. С. 24–30.

10. Степанова Т. Педагогічні умови формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Наука і освіта. 2015. № 9. С. 166–170.
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям : вибр. твори. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.
12. Ушинський К. Д. Рідне слово : вибр. пед. твори. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. 488 с.

References

1. Anishchuk, A. (2012). Kultura movlennia ta vyrazne chytannia [Culture of speech and expressive reading]: navch.-metod. posib. Nizhyn [in Ukrainian].
2. Havrysh, N., Tabaka, O., Bezsonova, O. (2025). Do problemy oznaomlennia ditei rannoho viku z literaturnymy ta folklornymy tvoramy [On the problem of introducing young children to literary and folklore works]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 8(54), 262–274 [in Ukrainian].
3. Honcharenko, A. (2015). Vid dushi do dushi [From heart to heart]: navch.-metod. posibnyk. Kyiv [in Ukrainian].
4. Zahorodnia, L. P., Titarenko, S. A. (2010). Pedahohichna maisternist vykhovatel'ia doshkilnoho zakladu [Pedagogical skills of a preschool teacher]: navch. posibnyk. Sumy [in Ukrainian].
5. Karpenko, O. (2023). Metodyka roboty z dytiachoiu knyzhkoiu ta vyrazne chytannia [Methods for working with children's books and expressive reading]: metod. materialy do seminar. zaniat ta samost. roboty. Drohobych [in Ukrainian].
6. Kindrat, I. R. (2012). Formuvannia u doshkilnykiv osnov svitobachennia v umovakh intehrovanoho osvitnoho protsesu [Forming the foundations of worldview in preschoolers in the context of an integrated educational process]. *Naukovyi visnyk Donbasu*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_2 [in Ukrainian].
7. Kondratets, I. V. (2025). Svit literaturnykh tvoriv dlia doshkilnykiv [The world of literary works for preschoolers]. *Filosofski hodyny: chytannia z prodovzhenniam i refleksuvanniam: navch.-metod. posibnyk*. Lviv [in Ukrainian].
8. Rusova, S. F. (1993). Teoriia i praktyka doshkilnoho vykhovannia [Theory and practice of preschool education]. Lviv, Krakiv, Paryzh [in Ukrainian].
9. Syrotych, N. (2015). Formuiemo navychky vyraznoho chytannia riznozhannovykh dytiachykh tvoriv: systema treninhiv dlia vykhovateliv [Developing skills for expressive reading of children's works in various genres: a training system for educators]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, 2, 24–30 [in Ukrainian].
10. Stepanova, T. (2015). Pedahohichni umovy formuvannia profesiino-movlennievoi kultury maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions for the formation of professional speech culture of future teachers of preschool educational institutions]. *Nauka i osvita*, 9, 166–170 [in Ukrainian].

11. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]: vybr. tvory. Kyiv: Rad. shkola, 3 [in Ukrainian].

12. Ushynskyi, K. D. (1983). Ridne slovo [Native word]: vybr. ped. tvory. Kyiv: Rad. shkola, 1 [in Ukrainian].

Стаття: надійшла до редколегії 31.09.2025

доопрацьована 28.10.2025

прийнята до друку 25.11.2025

EXPRESSIVE READING OF LITERARY WORKS TO PRESCHOOL CHILDREN AS AN INDICATOR OF THE TEACHER'S PEDAGOGICAL MASTERY (PROFESSIONAL AND EDUCATIONAL DIMENSIONS)

Olha Tabaka¹, Nataliia Vinarchuk², Mariia–Tereza Sholovij³, Yuliia Denysiak⁴

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA–79005*

¹olha.tabaka@lnu.edu.ua;

²nataliia.vinarchuk@lnu.edu.ua;

³mariya-tereza.sholoviy@lnu.edu.ua;

⁴yuliia.denysiak@lnu.edu.ua

The article theoretically substantiates the significance of expressive reading of literary works to preschool children as an integral indicator of the educator's pedagogical mastery. Based on the analysis of the classical pedagogical works (K. Ushinsky, S. Rusova, V. Sukhomlynsky) and modern researchers (N. Gavrish, I. Kondratets, N. Syrotich, O. Karpenko, etc.), the authors of the article claim that expressive reading is an effective means of developing children's speech and forming their aesthetic and moral feelings. It is also an important indicator of the educator's pedagogical technique. The research implies the latest approaches to defining the essence of the concepts of "pedagogical skill" and "expressive reading". It is argued that the educator's skill is a synthesis of professional knowledge, skills, abilities, communication culture and personal qualities aimed at the effective organization of the educational space in a preschool educational institution. Expressive reading is considered not only as a technical skill, but as an indicator of pedagogical mastery, reflecting the level of professional competence, emotional and value sphere, and communicative skills of the educator.

The relevance of the topic is due to the modernization of preschool education, updated content of teachers' professional training and increased requirements for the quality of artistic and speech activity in the educational process. Current realities increasingly require teachers who obtain the mastery of language – the key means of influence on preschool children. Therefore, the research is aimed at the theoretical analysis of the problems related to the formation of the expressive reading skill in future preschool educators, while defining the role of this skill as an indicator of pedagogical mastery.

The use of theoretical approach, presented in the article, enables the improvement of teacher training programs in higher education institutions. Specifically, this approach enhances

the content of academic disciplines that aim to develop students' speech and intonational culture. The study clarifies the concept of "expressive reading" within the context of professional teacher training and identifies its significance in developing an educator's speech, emotional, and cultural-communicative competence. The research substantiates that fostering expressive reading skills promotes a teacher's creative identity, develops empathy, refines speech culture, and improves the quality of interaction with preschool children. Furthermore, the study claims that developing expressive reading skills in future educators is a key factor in enhancing the quality of teaching and fostering professional growth.

Keywords: expressive reading, pedagogical skill, professional competence, preschool education, fiction, emotional culture, intonational expressiveness.